

NORGES SYN PÅ GYMNASIEUTREDNINGEN

Av professor J. SVENNUNG

Den nya skolan i Sverige är grundad på alldeles verklighetsfrämmande principer. Alla skall ha bildning och teoretisk bildning, antingen de kan eller inte. För många unga är de sista åren bortkastade, de vet om det själva och uppför sig därefter. Den norska kritiken mot gymnasieutredningen är förödande, framhåller i denna artikel professor J. Svennung, Uppsala.

Sällan har väl en statlig utredning fått en så skarp kritik från kulturpersonligheter i vårt land som 1960 års gymnasieutredning (SOU 1963:15, 22, 41—43). Vid den stora debatten i höstas med Stellan Arvidson o. a. i Uppsala Universitets aula hördes utropet "Vilken storartad humbug!" från den socialdemokratiska litteraturforskaren Victor Svanberg, som sade sig skola med glädje skriva under den då pågående massprotesten mot religionsundervisningens extrema nedskärning — den samlade så småningom över två miljoner av svens-

ka folket. Och historieprofessorn Erik Lönnroth, ordförande i Statens humanistiska forskningsråd, avgav sitt betyg över utredningen under rubriken "En studie i bluff".

Vad säger man nu i frågan utanför Sveriges gränser? Med det kulturella samarbete, som i stor utsträckning äger rum mellan Nordens brödrafolk, är det ju naturligt att ett så viktigt problem följs av våra grannar med största intresse, särskilt som det nyligen på ett möte i Nordiska rådet lär ha antytts, att de nordiska länderna bör få en gemensam skolordning. Man kan dock knappast påstå, att utredningens utformning — med nära tre tusen tvåspaltiga sidor, där läsaren drunknar i tabeller och utredningar — gör studiet av saken lätt; det kan befaras att allmänheten drar sig för att nalkas de tjocka volymerna.

Ett nytt klassamhälle

Låt oss först se, vad en granntidning i väster, det norska *Arbeiderbladet*, alltså av den sittande regeringens politiska färg, har sagt. I en ledare i våras utgick den från följande tanke: En så jättelik utbyggnad, som avses i Sverige, av

allt vad skola och uppfostran heter, är i själva verket en *intellektualisering* av livet, som kan föra oss in i ett nytt klass-samhälle, mera dystert och slutet i sin sociala klassindelning än det gamla. Skall de, som är bäst utrustade i teoretiskt avseende, få alla fördelar, medan de, som inte kan hävda sig i det teoretiska, kommer helt i skuggan? ”Får vi en ny makt-elit, som har monopol på den sociala prestige vilken följer på en allsidig upplysning och allmänbildning? Och samtidigt en ny underklass, som närmast är dömd att vara mindre värd på grund av sitt biologiska arv?”

Så långt Arbeiderbladet. Dess ord påminner om ett uttalande av den kände pedagogen och naturvetenskapsmannen professor Carl H. Lindroth i Lund (Idun/VJ 1/5 1964): ”Den nya skolan i Sverige är grundad på alldeles verklighetsfrämmande principer. Alla skall ha bildning, och teoretisk bildning, antingen de kan eller inte. För många unga är de sista åren fullkomligt bortkastade: de vet själva om det och uppför sig därefter. Här ligger den egentliga orsaken till disciplinproblemen. Man tror att det är miljön, som skapar personligheten. Ironiskt nog är detta en av de viktigaste dogmerna i en diktatur...”

Historien urholkas

En utförlig granskning har ägnats utredningen av den norske idéhistorikern, Osloprofessorn Eiliv

Skard, i Norges största tidning Aftenposten (28/3, 21/4 1964).

Först kastar han en blick på utredningens historiesyn: ”Den har många vackra ord om ämnet historia och hävdar i princip, att vi måste känna till forntiden för att förstå vår egen tid. Men dylika ord blir fraser, eftersom man i praktiken förvisar äldre historia, alltså hela antiken, från skolschemat. Därmed avskärs eleverna från en djupare förståelse av vår kultur. Än mindre kan en så lemlästad undervisning ge unga människor något förpliktande förhållande till den kulturtradition vi har. Den senaste generationens historia, med skildringar av Europas inbördeskrig, är föga ägnad att inge ungdomen kärlek till denna kultur, som — trots sina brister — har krav på vår tillgivenhet. Skall de unga få ett personligt förhållande till vårt kulturliv, måste de möta detta på dess höjdpunkter: det klassiska Hellas, den äldsta kristendomens mäktiga utbredning, högmedeltidens enhetskultur. Men vad blir det av allt detta i den här planerade skolan? Historien urholkas och mister perspektiven.”

Alltså precis som den gamle föreståndaren för Brunnsviks folkhögskola — Sveriges första arbetarfolkhögskola — Alf Ahlberg anser: han hoppas innerligt att våra nordiska folk inte skall slå in på en så ödesdiger väg, som leder till att vår ungdom blir historielösa barbarer.

Helt i stil med bortamputerandet av äldre tiders historia står den ödeläggande nedskärningen av det bl. a. för historiska studier värdefulla latinstudiet. Och även grekiskan, som i våra hederliga svenska gymnasier skapade många små kulturcentra runt om i landet, har fått sina timmar hårt beskurna. Inte desto mindre vågar man för det nya gymnasiet ge exempel på "arbetsuppgifter, lämpade för specialarbete", så avancerade att man har svårt att ta dem på allvar. T. ex. "Latinismer i den nytestamentliga grekiskan", "Stilistiska egenheter hos Paulus"!

Potemkinkulisser

Skard kallar sådant att slå blå dunster i ögonen på folk. Och när gymnasisterna på några timmar skall införas i alla möjliga sidor av 1700-talets oändligt rika idéhistoria, kallar han detta för ryska Potemkinkulisser. Det var väl främst dylika falska förespeglningar och resonemang som framkallade Svanbergs och Lönnroths inledningsvis relaterade omdömen.

Lika orimliga förhållanden avslöjas, när ämnet *religionskunskap* inte endast skall meddela en inledning i kristendomen av i dag, utan också redogöra för de tanke-riktningar som är "alternativ" till kristendomen och behandla naturfolkens religioner, judendomen, buddhismen, islam osv. Och detta, sedan eleven i hela två år inte haft någon som helst undervisning i

religion. "Den som under gymnasiet sista skolår skall söka genomföra denna kurs, kommer väl snarast att ge sin klass en handledning i ytlighet", tillägger Skard.

Det bör nämnas, att Aftenposten sedermera intervjuade redaktör Evert Sverkman som representant för svenska skolöverstyrelsen för att höra vad denne kunde ha att säga till Skards kritik. Svaret blev bl.a. att alla ämnen, inte bara religion, skall verka uppfostrande. Men, genmäler Skard, i utredningen (IV 203) står: "Det är betydelsefullt, att eleverna görs medvetna om moral- och rättsuppfattningars *relativitet*". Främst får eleven orientering i vad man kunde kalla kampen mot kristendomen under det senaste seklet. Men kristendomens insats i form av filantropi och mission (för att inte tala om kyrkans betydelse genom tiderna för den andliga odlingen överhuvud) kommer helt till korta. Här bör de protesterande miljonerna svenskar ha gett vederbörande en grundlig tankeställare.

Kulturrealisation

Angående ämnet *filosofi* påpekar Skard följande. Den tänkare, som framför alla andra representerar den humanistiska traditionen i västerländskt kulturliv, är Platon, antikens störste filosof, idélärans och idealismens fader. (Till den, som "har producerat det utmärktaste i idealisk riktning", utdelar ju Sverige, följande Alfred Nobels

testamente, årligen sitt litteraturpris.) Jämte Platon ligger det nära att nämna Kant, den nyare tidens störste tänkare. Vilken plats ger nu utredningen åt dessa två? Jo, den säger: "På grund av sin stora betydelse i nutiden bör marxismen under alla förhållanden genomgås" — varken Platon eller Kant "kan på samma sätt anses obligatoriska", de kan utelämnas.

Vilken enastående prestation, utbrister Skard, av Karl Marx att ur filosofins historia tränga ut Platon och Kant! I ett par tusen år har Platons lära om idéerna varit en makalös inspirationskälla för diktare och tänkare, den har gått som en bred ström genom svensk andlig odling, filosofi och poesi.

Skard har gjort en liten jämförelse med moderna framställningar av filosofiens historia. Professor G. Aspelin (1958) ger Platon och Kant vardera ungeför 25 sidor, Karl Marx 4. Hos Bertrand Russell (1948) har Platon minst fem gånger så stor plats som Marx. Lärobok i filosofi av Sjöstedt & Sundén (1952) nämner Marx blott i samband med dennes historieuppfattning, men redogör för svenska tänkare som Benjamin Höijer, Ch. J. Boström och Hans Larsson — dessa är inte ens omnämnda i utredningen!

Professor Skard slutar sin granskning med att konstatera: Utredningens förslag innebär ett raserande av grundvalarna för ett folks kultur.

Här i Sverige var det Victor Svanberg, som för gymnasieutredningen präglade stämpeln *kulturrealisation*.

Men våra grannar har inte bara i ord utan också i handling visat sin kritiska inställning.

Den norska regeringens gymnasiekommitté, som förbereder en ny högre skola i Norge, har tillfrågat det norska näringslivets representanter angående deras önskemål. Den har förelagt dem ett frågeformulär, som synes vara upplagt efter svenskt mönster: de skulle ange den nytta, uttryckt i procent, som de olika ämnena kunde anses ha för anställning inom industri och handel etc. Men näringslivets talesmän har ansett detta formulär oanvändbart. Det skulle ge en felaktig bild av deras intressen, så att ämnen som antikens historia eller kristendomskunskap skulle få en mycket liten procentsats, då dessas direkta betydelse för t. ex. en ingenjör ej utan vidare kunde påvisas. De har vid ett möte med kommittén gjort klart att de ej önskar en yrkesmässigt betonad skola med väsentligen dagsaktuella behov för ögonen. Vad som främst behövs är en bred allmänbildning på humanistisk-kristen grundval. Här gäller det inte bara att fullgöra ett tekniskt arbete utan också att ha sinne för mänskliga problem och värden, som endast en kulturmedveten undervisning kan ge inblick i.

Näringslivet negativt

Denna samlade front från näringslivets sida skall enligt det norska "Morgenbladet" (22/5, 29/5 1964) ha varit en stor besvikelse för dem, som hade hoppats kunna i stillhet uppdraga linjerna för ett nytt gymnasium efter det nya mönstret från Sverige.

Aktionen har redan givit genljöd i Stortinget, där statsrådet Sivertsen fått mottaga en interpellation angående planerna för en gemensam nordisk undervisningsstruktur; däri beröres även den svenska gymnasieplanens kulturbrott.

Av stort intresse är att "*Norsk Lektorlag*" de norska lektorernas förening, efter två års arbete i maj framlagt en fullt utarbetad plan för ett reviderat gymnasium, medan regeringens kommitté nätt och jämt börjat med sitt uppdrag. Arbetet bär titeln "Gymnaset i søkelyset" (Cappelen, Oslo 1964, 311 sidor). För två år sedan utkom en inledande del med mera principiella uttalanden.

I den nu publicerade boken framläggas fullständiga undervisningsplaner för femton gymnasieämnen, utarbetade av lika många fackkommittéer efter en omfattande försöksundervisning. Man förutsätter att andra skolor skall ha hand om den mera tekniskt och

kommersiellt betonade utbildningen på detta stadium. Man bygger på det nuvarande gymnasiet, men med utvidgat ämnesområde och revision av undervisningsformerna.

Man vill ge gymnasiet en hög standard. Inom t. ex. historia börjar man med antiken. Konst- och idéhistoria bör omhuldas, "delvis som en reaktion mot teknikens dominerande ställning i vårt samhälle". Gymnasiet skall vara "kulturmedvetet". Filosofiundervisningen bör ge eleven möjlighet att orientera sig i vår tids verklighet, ge en bild av de centrala filosofiska frågor, som har intresserat människorna genom tiderna, visa de idéer, som vår kultur bygger på, alltifrån Platon och Aristoteles till Kant, Bergson och Russel. Latinet skall bibehållas obesekret.

Om kristendomskunskapen framhålls, att ämnet i vår tid fått ny aktualitet, bl. a. därför att den materiella framgången ej kunnat hindra en utbredd känsla av tomhet. Vi har heter det, i våra dagar upplevat hur människor planmässigt kan uppfostras till att begå de värsta förbrytelser utan att deras samvete reagerar. Vi ser att en uppväxt utan fasta normer och utan trons grund lätt kan föra till hållningslöshet och moralisk nihilism.